

pedagogues and students are testing the methods aimed at improving the artistic plastics. The conclusion of this study was the following: non-violence in the work of an artist is directly proportional to the regularity and stretch of the volitional act in time; optimal level of motivation; intensity of ideomotor mechanisms; agility or innervative-reactive processes mastery; dominant role formation. Thereby here non-violence is not a moral precept, but an important condition, an effective mechanism for professional growth.

Keywords: *artistic creativity psychology, art pedagogy, volitional processes, non-violence, experimental psychology, ideomotor mechanisms*

УДК 159.92: 316.62

ГАРЬКАВЕЦЬ С.О.

*доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології та соціології
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м.
Севєродонецьк.*

ПРОБЛЕМА НОРМИ ТА КРИЗА СОЦІАЛЬНОЇ НОРМАТИВНОСТІ

Гарькавець С.О. Проблема норми та криза соціальної нормативності. У статті розглянуто проблему соціально-нормативного існування індивідуума. Проаналізована поняття «норма» та «соціальна норма», їх прояви у реальному житті людей. З'ясовано, що соціальні норми виступають функціональним алгоритмом прояву добродесної, бажаної, соціально-схвальної поведінки індивідуумів. Зазначено, що соціально-нормативне існування особистості є продуктом узгодження дії соціальних норм та її внутрішніх інтенцій. Розглянуто сучасні трансформації норм та їхні соціально-психологічні інсталяції, що визначають кризу нормативності в інформаційному суспільстві. Запропоновано шляхи подолання кризи соціальної нормативності та окреслено основні аспекти проведення подальших наукових студій.

Ключові слова: *алгоритм функціонування, віртуальна реальність, інформаційне суспільство, норма, соціальна норма, соціальна ситуація, соціально-нормативна активність.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Загальновідомо, що соціально-нормативна регуляція виникає із необхідності надати людині певні дозволи та зробити впорядкованими й обмеженими наявні індивідуальні прояви її активності, які спочатку іноді, а потім усе частіше вступали та вступають у суперечку з інтересами спільноти. Центральним елементом таких упорядкувань та обмежень виступають норми або загальні приписи бажаної соціальної поведінки індивідів. Проте, в теперішньому інформаційному світі ми спостерігаємо значні поліваріації соціально-нормативної регуляції та постійні спроби зневолювати існуючі

норми, артикулювати нові, які іноді фундаментально заперечують існуючим. Світ змінюється й в ньому змінюються існуючі норми. Проте, в якому напрямку відбуваються такі зміни та не призведуть «соціально-нормативні інновації» до повного заперечення існуючих цивілізаційних правил існування або навіть до визначеного Ф. Фукуямою [17] «кінця історії» питання не таке риторичне, як може на перший погляд здаватися. Отже, розгляд проблеми «норми» та «соціальної норми», їх різноманітних проявів в теперішньому житті людей, як на нашу думку, складає актуальне завдання для сучасних науки та практики.

Останні дослідження і публікації. Сьогодні ми маємо значне різноманіття наукових підходів до того, що таке «норма», що вважати нормативним або упорядкованим. Це іноді призводить до того, що значно зручнішим є дати визначення патологічному, ненормативному, девіантному, злочинному, ніж здоровому, нормативному або правовому. Проте, наш аналіз засвідчив, що нині існує кілька основних підходів до тлумачення «норми» у теоретичному сенсі [3]. Так, норма розглядається у якості феномену, який змістовно визначається як відбиття *ідеалу (зразку)* [10], *середньостатистичного прояву* [15], *функціонального оптимуму* [6], *ефективної форми пристосування до умов довкілля* [11], *виступає проявом певної дії та є ефективним алгоритмом функціонування* [9; 13].

Проте науковці вважають, що ні статистична, ні ідеальна, соціальна, суб'єктивна, чи функціональна норми не спроможні дати конкретного її визначення [9]. Наприклад, статистична норма визначається через отримання дослідних зрізів даних. Проте, Л.М. Балабанова слушно зазначає, що таке розуміння норми є недостатнім, оскільки на невеликій кількості фактів статистична закономірність не проявляється. Середні величини, які виділені з неоднорідної сукупності, надають помилкову кількісну характеристику якості, що визначається відносно індивідуальної норми [1]. Ідеальна норма – філософське і світоглядне утворення «стану досконалості». Це скоріше уявне, ніж наявне. Суб'єктивна норма – оцінка змін на підставі індивідуальних даних. Проте, це унеможлиблює узагальнення та знову може бути зведено до статистичної верифікації. Функціональна норма – це розуміння проміжної функції для бажаних станів «більш високого рівня», але зі зміною умов, така норма втрачає своєї дієвості.

Тобто, кожна норма має свій спектр відтворення та у різних галузях знання має своє значення, що не може задовольняти широкому контексту її використання. Більше того, наприклад, моральна, резидуальна та правова норми беруть свій початок в особливостях культури суспільства, у його історії, цінностях, звичаях, традиціях, ремеслах, технологіях і мистецтві [3]. З часом ці норми змінюються і те, що, наприклад, сто років тому вважалося нормою та бажаним, сьогодні стає навпаки антинормою та небажаним. У цьому сенсі доречно зазначити, що майбутнє також не є поблажливим до «норми» або «нормативного». Як слушно зазначає Ю.Н. Харарі [18], у майбутньому алгоритми можуть стати володарями корпорацій, перестати підкорятися бажанням людських істот і безапеляційно підкорити їх. Тобто,

все нормативне може звестись до певної алгоритмічної послідовності, а отже «норма» може бути розглянута у якості оптимального алгоритму, у відповідності до якого, індивід, соціальна система або кремнієві (неорганічні) прилади не переходять на патологічний або руйнівний рівень свого функціонування.

Разом із цим, Дж. Тернер [14] соціальну норму розглядає у якості очікувань, що поділяють відносно прийнятної поведінки члени певної соціальної групи, до якої індивідуум виявляє конформність у тій мірі, у якій відчуває свою залежність від інших. А. Маслоу [7] ототожнював соціальні норми з вищим ступенем досконалості, на яку тільки здатна людина, а Е. Фромм [16] вважав їх проявами доброчесності та бажаності.

Проте, Г.О. Балл [2] вважав, що для особистісної та професійної нормативності характерною є одночасна дія норм-стандартів (що фіксують вимоги до суб'єкта, який займає певну соціальну позицію) та норм-ідеалів (що вказують на перспективну мету, до якої треба прагнути). При цьому «ефективна нормативна система містить у собі норми індивідуального прогресу, що вимагають певного співвідношення, нових результатів до попередніх із врахуванням можливостей суб'єкта та умов його діяльності» [2, с. 256].

У цьому сенсі висловлювався й Б.Д. Паригін [8], який зазначав, що соціальні норми виступають у вигляді норм-рамоч, які суворо регламентують поведінку та взаємовідносини людей за принципом «тут-і-тепер» та у вигляді норм-ідеалів, які проектують моделі та шаблони поведінки на майбутнє. Норми-рамки включають в себе норми-заборони, норми-права та норми-обов'язки.

Є.П. Ільїн [5] вважав, що соціальні норми – це певні стандарти, правила (що приписують або забороняють), яких повинні дотримуватися члени групи або суспільства. Дотримуючись у своїй поведінці цих норм, людина стає схожою на інших членів групи, соціальної спільноти, залучається до неї, стає «як усі». Вчений робив висновок, що ці зовнішні до людини норми немовби керують її поведінкою, змушують її діяти так, а не інакше.

Отже, на теперішній час, ми маємо значне різноманіття наукових підходів як до визначення, так й розуміння поняття «норма» та його соціальних екстраполяцій. Але запропоновані підходи іноді повторюють один одного, або заперечують один іншого, а в сучасних умовах розвитку інформаційного соціуму подекуди позбавляються власного сенсу.

Мета статті. Розглянути сучасні трансформації норм та їхні соціально-психологічні інсталяції, що визначають кризу нормативності в інформаційному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Теперішній світ стикається з новими викликами, які зачіпають усі сфери життєдіяльності людей та змушують їх із підвищеною активністю адаптуватися до нових умов існування. Епоха постправди захопила світ, а інформаційні потоки стають настільки потужними, що вирішують, де правда, а де брехня. Як слушно зазначає Г.

Почепцов [12], інформація стає на перше місце, а реальність – на друге. Світ перейшов від індустрії факту до індустрії фейку. Це стосується й норм, які втрачають свою фактичність, а набувають змісту інтерпретації. Інформаційні потоки впливають на процес утворення певної нормативної моделі але під конкретним кутом зору, що може розбігатися з раніше побудованими моделями, їх заперечувати або спростовувати, та надавати можливість індивідууму робити власні інтерпретації того, що можна, а чого не варто робити.

Н.В. Чепелева, П.П. Горностай та Т.М. Титаренко вважають: «Основною характеристикою усіх соціальних норм є їхня еталонність – особистість співвідносить з ними свої вчинки; спираючись на норми, обґрунтовує свої дії, приймає рішення, оцінює поведінку та вчинки навколишніх» [10, с. 89]. Але, така еталонність як інсталяція певної досконалості, має суб'єктивні віддзеркалення, які спроможні поставити будь-який еталон під сумнів. Так, В.Л. Злишков [4] зазначає, що «зразок» («модель») не є дієвим на рівні побутової свідомості. Дійсно, наприклад мода, яка є еталоном для наслідування, але з часом змінюється, а подекуди дуже радикально. При цьому, якщо раніше для цього потрібно було багато часу, то тепер, завдяки інформаційним потокам «смерть старого та народження нового» відбувається достатньо швидко.

Водночас, соціальні норми виступають й одним із засобів соціалізації індивідуумів, соціокультурними конструктами, які пропонують їм загальноприйнятні сценарії соціальної активності. Проте, в інформаційному суспільстві постійно збільшується нормативна поляризація, яка була значно вужче в індустріальному соціумі. Це пояснюється тим, що норми виявляються ще й настановленнями того, що слід робити, а чого треба уникати. Коли інформації дуже багато та вона суперечлива, як слушно стверджує Р. Чалдіні [19], люди приймають ту думку, яка ґрунтується на їх симпатіях та очікуваннях. Тобто, з точки зору конкретної особистості норми виступають критеріями орієнтації та цілепокладання. Це соціально регламентовані та схвалювані «інваріанти поведінки», у межах яких індивідуум шукає альтернативи шляхів і засобів досягнення своїх цілей, а зміст норм визначається об'єктивними характеристиками соціальної дійсності. Соціальні норми спрямовують активність особистості, оскільки вони слугують цілям орієнтації особистості в ситуації вибору та водночас забезпечують соціальний контроль поведінки. Крім того, соціальні норми утворюють відкриту систему, що забезпечує впорядкованість взаємодії та взаємовідносин суб'єктів спільної діяльності, як відповідний механізм, що надає партнерам можливість прогнозування (передбачення, антиципації) соціальних дій у рамках установлених норм і соціальних очікувань.

Отже, на нашу думку, соціальні норми виступають функціональним алгоритмом, під яким розуміється добродесна, бажана, соціально-схвальна, конформістська поведінка індивідуума/індивідуумів, а соціально-нормативне існування особистості є продуктом узгодження дії соціальних норм та її внутрішніх інтенцій, але соціальні норми є не тільки проявом суспільного

(групового) консенсусу. Дія соціальних норм також залежить від впливу певних соціальних ситуацій, у яких вони виявляють свою дієвість. Зазвичай, соціальна ситуація визначається як фрагмент соціального життя, у якому окреслені дії індивідуумів, місце події, час, характер і зміст події або діяльності [3]. Кожна соціальна ситуація відрізняється за екологічними, географічними, архітектурними, правовими, психосоціальними та іншими змінними середовища та його атрибутами. Тобто, соціальна ситуація – це комплекс певних умов, зовнішніх сил і стимулів, які здійснюють вплив на людину.

У соціальній ситуації проявляються об'єктивна та суб'єктивна сторони, прояви яких залежать від ролі зовнішніх чинників або самої особистості. Наприклад, в умовах збройного конфлікту відсутня загроза суспільного та державного осуду за вчинення крадіжки або інших аморальних і протиправних дій відносно ворога або його союзника. Тобто, у такій соціальній ситуації соціальна норма, що релевантна у мирному житті, повинна бути проігнорована, оскільки цього вимагає збереження життя військового та його товаришів по зброї. Інший приклад, коли норми радянського суспільства увійшли у протиріччя з нормами пострадянського та багато громадян залишилися у соціально-нормативній невизначеності або виявилися у стані соціальної аномії. Це збільшило питому вагу «вільних соціальних радикалів», що призвело до значного зростання «соціальних пухлин» – антисоціальних проявів громадян.

Ще одним прикладом узгодження/неузгодження дії соціальних норм та інтенцій особистості може бути соціальна ситуація, яка розгортається у кримінальному співтоваристві. Відомо, що згідно норми «не кради» як кодифікованої, так і не кодифікованої, людина будь за що не повинна брати чужого. Ця норма діє у всіх соціальних групах та є універсальною. Проте, ми знаємо, що крадії тим і живуть, що обкрадають інших. Але знаємо й те, що згідно норм кримінальної субкультури, крадій не може вкрати у такого ж крадія, як він сам (буде жорстко покараний за «пацюківство»).

Натепер криза соціальної нормативності полягає у тому, що соціальні норми втрачають силу свого фактичного впливу, оскільки інформаційні потоки нівелюють можливість прогнозування та очікування соціальних дій партнерів по взаємодії на підставі їхньої попередньої соціально-нормативної визначеності. Потоки різноманітної інформації, навпаки, збільшують рівень невизначеності та соціальної турбулентності за рахунок того, що інформація надходить безперервним потоком, індивідууми не поспівають її обробляти, а реальність далеко не завжди відповідає інформаційному контексту. Це призводить й до того, що все більше людей відриваються від реальності та занурюються у віртуальний світ. Як слушно зазначає Г. Почепцов [12], у минулому відрив від реальності був небезпечним для людини, оскільки навколишній світ таїв загрози її життю. Теперішня людина, здебільшого, не ставить виживання на перше місце, тому не робота, а дозвілля стає її пріоритетом. Від так, люди можуть значний час проводити у віртуальній реальності, а окремі індивідууми із неї вже навіть і не виходять. Але, ця

причина стає й чинником унеможливлення індивідуумом усвідомлювати цінність соціальної норми реального світу, оскільки норми з віртуальної реальності вже не вимагають від нього алгоритму доброчесності, бажаності та соціальної схвальності. Більше того, анонімність, яка розповсюджена у соціальних мережах, навпаки, створює умови для екстраполяції всіх негативних інтенцій особистості.

Звертає на себе увагу й те, що минула та теперішня діяльність фахівців, яка спрямовується на усунення будь-яких відхилень від умовної норми, викорінення девіантних проявів особистості, подолання на психологічному та біологічному рівнях різних психічних розладів, сприяли побудові нормативних агрегованих станів індивідуумів, які визначалися як соціально-схвальні або задовільні з точки зору соціальних і медичних норм-показників. Проте, вже завтра такі нормативні стани втратять сенс, оскільки розвиток людства потребує удосконалення індивідуумів, навіть якщо вони є нормальними та здоровими. Як слушно зазначають дослідники, це зумовлено прагненням людства перевершити фізіологічні та психічні норми, створити надлюдину, яка буде спроможна не поступатися штучному інтелекту [19]. Також слід зазначити, що значна частина відкриттів або наукових передбачень було зроблено не тільки здоровими особистостями, а й тими, хто так або інакше втрачав зв'язок із реальністю (Ж-Ж. Руссо, Ф. В. Ніцше, Дж.Ф. Неш та ін.).

Водночас, останнім часом у світі спостерігаються активні спроби деяких суб'єктів політики переписати правила міжнародних відносин, норми міжнародної взаємодії, чому ми всі стаємо свідками. Існуючі норми цивілізованого життя заперечуються, а на зміни ним з'являються норми архаїчного часу. Відбувається певний регрес нормативної регуляції суспільних відносин, що нагадує нібито про приреченість людей нести у собі психо-біологічні механізми агресії та страху, які генерують насилля на всіх рівнях. Руйнівна сила політичних, міжнаціональних, релігійних конфліктів і війн зухвало демонструє зворотній бік цивілізованої свідомості людей, де не має місця людяності, гідності та іншим людським чеснотам. Коли зворотній бік, так званої цивілізованої свідомості стає наявним, то вчорашній «добродій» береться за цеглину, вила або автомат, щоб убивати собі подібних. Тобто, ніякі норми не утримують індивідуума від жорстоких, нелюдських дій, а він сам перетворюється на жалюгідний симулякр пращурів-дикунів.

Отже, нині ми спостерігаємо, як хвилі інформаційних потоків розмивають існуючі соціально-нормативні підвалини життєдіяльності індивідуумів. Нормативні трансформації відбуваються на всіх рівнях суспільного життя та виходять на міжнародний рівень, що врешті-решт може негативно позначитися на соціальній активності людей в майбутньому, які ще й власноруч посилюють негативні тенденції за рахунок уникання справжньої реальності та занурення у реальність віртуальну.

Висновки і подальші перспективи дослідження. Натепер відсутнє загальноприйнятне визначення як «норми» взагалі, так й «соціальної норми»,

зокрема. Існує науковий плюралізм щодо розуміння нормативного, але він не перешкоджає функціонуванню систем із різним рівнем складності. Проблема полягає в тому, наскільки розуміння той або іншої норми спроможне типізувати певні стани або соціальні виміри, щоб забезпечити їхню відносну бездоганність. На наше переконання «норма», найбільш предметно може бути розглянута як оптимальний функціональний алгоритм, що унеможливує перехід функціонування системи на патологічний рівень або взагалі її руйнування.

Сучасна криза соціальної нормативності полягає у тому, що соціальні норми втрачають силу свого фактичного впливу, оскільки інформаційні потоки, що породжені розвитком інформаційних технологій, нівелюють можливість прогнозування та очікування соціальних дій партнерів по взаємодії на підставі їхньої попередньої соціально-нормативної визначеності. Надходження інформації безперервним потоком призводить до того, що індивідууми не поспівають її обробляти, що збільшує напругу відносно дійсної реальності та сприяє поглибленому зануренню у віртуальний світ. Віртуальність виявляється такою, що не вимагає від індивідуумів алгоритмів доброчесності, бажаності та соціальної схвальності, а пропонуючи бути анонімними, створює умови для руйнування існуючих соціально-нормативних координат існування.

Отже, потрібно артикулювати увагу на вивченні соціально-нормативних аспектів спілкування індивідуумів у віртуальному просторі. Розробляти та пропонувати нормативні алгоритми, які спроможні забезпечити прояви доброчесності, бажаності та соціальної схвальності у віртуальній реальності, оскільки ігнорування останньої може призвести до руйнування всієї соціально-нормативної системи, яка поки що ґрунтується на повазі до людини.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.М. Категория нормы в психологии студенческого возраста (теоретико-методологический аспект) / Л. М. Балабанова – Х.: Консум, 1999. – 240 с.
2. Балл Г.А. Уплотнение системы нормативной регуляции деятельности как феномен тоталитарного и посттоталитарного сознания / Г. А. Балл // Психология в рациогуманистической перспективе. – К.: Основы, 2006. – С. 255-256.
3. Гарькавец С.О. Соціально-нормативний конформізм особистості у психологічному вимірі: [монографія] / С. О. Гарькавец. – Луганськ : вид-во «Ноулідж», 2010. – 343 с.
4. Зливков В. Структурно-динамічна модель самоідентифікації викладача: проблема пошуку / Валерій Зливков // Соціальна психологія. – 2008. – № 4. – С. 151–157.
5. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с. – (Серия «Мастера психологии»).

6. Корольков А.А. Философские проблемы теории нормы в биологии и медицине / А. А. Корольков, В. П. Петленко. – М.: Медицина, 1977. – 393 с.
7. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу. – СПб.: Питер, 2007. – 352 с. – (Серия «Мастера психологии»).
8. Парыгин Б.Д. Основы социально-психологической теории / Б. Д. Парыгин. – М.: Мысль, 1971. – 351 с.
9. Плахов В.Д. Социальные нормы: философские основания общей теории / В. Д. Плахов. – М.: Мысль, 1985. – 252 с.
10. Психологія особистості: Словник-довідник / [за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко]. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
11. Ойстер К. Социальная психология групп / Карл Ойстер. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2004. – 224 с.
12. Почепцов Г. Информация без связи с реальностью. [Электронный ресурс] / Георгий Почепцов. – Режим доступа к ресурсу: https://zn.ua/socium/informaciya-bez-svyazi-s-realnostyu-293877_.html
13. Селье Г. Психофизиология стресса / Ганс Селье. – М.: Педагогика, 1991. – 268 с.
14. Тернер Дж. Социальное влияние / Джон Тернер. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с. – (Серия «Концентрированная психология»).
15. Тимердинг Г.Е. Золотое сечение / Г. Е. Тимердинг: [пер. с нем. / 3-е изд.]. – М.: Изд-во ЛКИ, 2009. – 112 с.
16. Фромм Э. Человек для самого себя / Эрих Фромм // Психоанализ и этика. – М.: Республика, 1993. – С. 17–190.
17. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма; [пер. с англ. М. Б. Левин]. – М.: Изд-во АСТ, 2010. – 588 с.
18. Харари Ю. Н. Номо Деус. Краткая история будущего / Юваль Ной Харари; [пер. с англ. А. Андреева]. – М.: Синдбад, 2016. – 496 с.
19. Чалдини Р. Психология влияния / Роберт Чалдини. – СПб.: Питер, 2002. – 288 с. – (Серия «Мастера психологии»).

References transliterated

1. Balabanova, L. M. (1999) *Katehoryia normy v psykhologhyi studencheskoho vozrasta (teoretyko-metodolohycheskyi aspekt)* [The norm category in the psychology of student age (theoretical and methodological aspect)]. Kh. 240 p. (in Russian)
2. Ball, H. A. (2006) *Uploshchenye systemy normatyvnoi rehuliyatsyy deiatelnosti kak fenomen totalytarnoho y posttotalytarnoho soznannya* [The flattening of the system of normative regulation of activity as a phenomenon of totalitarian and post-totalitarian consciousness]. *Psykhologhyia v ratsyohumanystycheskoi perspektyve* [Psychology in a rational humanistic perspective]. K. pp. 255–256. (in Russian)
3. Harkavets, S. O. (2010) *Sotsialno-normatyvnyi konformizm osobystosti u psykhologhichnomu vymiri: [monohrafiia]* [Socio-normative conformity in particular in psychology: [monographs]]. Luhansk 343 p. (in Ukrainian)

4. Zlyvkov, V. (2008) *Strukturno-dynamichna model samoidentyfikatsii vykladacha: problema poshuku* [Structural-dynamic model of teacher's self-identification: problem of search]. *Sotsialna psykholohiia* [Social psychology], no. 4, pp. 151–157. (in Ukrainian)
5. Ylyn, E. P. (2000) *Motyvatsyia y motyvy* [Motivation and motives]. SPb. 512 p. (in Russian)
6. Korolkov, A. A., Petlenko. V. P. (1977) *Fylosofskye problemy teoryy normy v byolohyy y medytsyne* [Philosophical problems of the theory of the norm in biology and medicine]. M. 393 p. (in Russian)
7. Maslou, A. (2007) *Motyvatsyia y lychnost* [Motivation and personality]. SPb. 352 p. (in Russian)
8. Paryhyn, B.D. (1971) *Osnovy sotsyalno-psykholohycheskoi teoryy* [Fundamentals of socio-psychological theory]. M. 351 p. (in Russian)
9. Plakhov, V. D. (1985) *Sotsyalnye normy: fylosofskye osnovanyia obshchei teoryy* [Social norms: the philosophical foundations of the general theory]. M. 252 p. (in Russian)
10. *Psykholohiia osobystosti: Slovnyk-dovidnyk* [Psychology of personality: Dictionary-directory] (2001) / Ed. P. P. Hornostai, T. M. Tytarenko. K. 320 p. (in Ukrainian)
11. Oister, K. (2004) *Sotsyalnaia psykholohyia hrupp* [Social psychology of groups]. SPb. 224 p. (in Russian)
12. Pocheptsov, H. *Ynformatsyia bez svyazy s realnostiu* [Information without regard to reality]. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupa: https://zn.ua/socium/informaciya-bez-svyazi-s-realnostyu-293877_.html (in Russian)
13. Sele, H. (1991) *Psykhofyziolohyia stressa* [Psychophysiology of stress]. M. 268 p. (in Russian)
14. Ternер, Dzh. (2003) *Sotsyalnoe vlyianye* [Social Influence]. SPb. 256 p. (in Russian)
15. Tymerdynh, H. E. (2009) *Zolotoe sechenye* [Golden Section]. M. 112 p. (in Russian)
16. Fromm, E. (1993) *Chelovek dlia samoho sebia* [Man for himself]. M., pp. 17–190. (in Russian)
17. Fukuiama, F. (2010) *Konets ystoryy y poslednyi chelovek* [The End of History and the Last Man]. M. 588 p. (in Russian)
18. Kharary, Yu. N. (2016) *Homo Deus. Kratkaia ystoryia budushcheho* [Homo Deus. A brief history of the future]. M. 496 p. (in Russian)
19. Chaldyny, R. (2002) *Psykholohyia vlyianyia* [Psychology of influence]. SPb. 288 p. (in Russian)

Гарькавец С.А. *Проблема нормы и кризис социальной нормативности.* В статье рассматривается проблема социально-нормативного существования индивидуума. Проанализированы понятия «норма» и «социальная норма», их проявления в реальной жизни людей. Установлено, что социальные нормы выступают функциональным

алгоритмом проявления добродетельного, желанного, социально-одобряемого поведения индивидуумов. Определено, что социально-нормативное существование личности является продуктом согласования действия социальных норм и ее внутренних интенций. Рассмотрены современные трансформации норм и их социально-психологические инсталляции, которые определяют кризис нормативности в информационном обществе. Предложены пути преодоления кризиса социальной нормативности и очерчены основные аспекты проведения последующих научных исследований.

Ключевые слова: алгоритм функционирования, виртуальная реальность, информационное общество, норма, социальная норма, социальная ситуация, социально-нормативная активность.

Harkavets S. The problem of norm and the crisis of social normativity. The article deals with the problem of individual socio-normative existence. The concepts «norm» and «social norm», their manifestations in the real life of people are analysed. It is established that social norms are a functional algorithm for manifesting the virtuous, desirable, socially-approved behaviour of individuals. It is determined that the socio-normative existence of the individual is the product of harmonizing the action of social norms and its internal intentions. Modern transformations of norms and their socio-psychological installations that determine the normative crisis in the information society are considered. The ways of overcoming the crisis of social normality are suggested and the main aspects of the subsequent scientific research are outlined.

Keywords: algorithm of functioning, virtual reality, information society, norm, social norm, social situation, social and normative activity.

УДК 159.942.5

ГУД Г.О.

викладач Барського гуманітарно-педагогічного коледжу
імені Михайла Грушевського, м. Бар.

ЕМОЦІЙНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гуд Г.О. Емоційна сфера особистості: теоретико-методологічний аспект дослідження. У статті окреслено основні теорії та наукові підходи зарубіжних і вітчизняних психологів, які розкривають феноменологію емоцій. Предметом дискусії є вплив емоцій на становлення та розвиток особистості, забезпечення життєдіяльності та функціонування у соціумі, через переживання, відношення, відображення. У сучасних наукових інтерпретаціях означені терміни особистості отримали децю інші акценти. Так, переживання розглядається як